

Jf
1835

CONFESSIO
FIDEI AVGVSTANA.

46
AD
V S V S
DISPVATIONVM ACADEMICARVM

EX
EDITIONE WALCHIANA 1783

RECVDENDAM CVRAVIT;

ET
THESES
CONCERTATIONIBVS VENTILANDAS
ADJECIT
JOH. CASPARVS VELTHVSEN.

Pastorem (τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ποιμῆνα) oportet esse
orthodoxum. (ὁμοδομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.)
2 Tim. II.

HELMSTADII
EX OFFICINA SCHNORRIANA
A. MDCCLXXXIII.

E
vati
que
ti o
mus
Ner
di c
for
mo
tiro
atqu

LECTVRIS s.

Et recudendi libelli consilium et appendicis ratio vel ex solo titulo patebunt. Namque exiguum ac levidense nimum, nec tanti omnino boce, quidquid est opellae, ducimus, ut praefationis indigere videatur. Nempe necessitas potius, quam bene merendi cupido, curam istam suaserat; si quidem forma articulorum fidei opus fuit, facillimo sumtu comparanda, et in sinu gestanda tironibus, sacrarum litterarum studiosis, atque huic aliquando professioni, publicum

✻ * ✻

privilegium in Germania adeptae, nomine
religiose daturis. Igitur si quam apud bo
nos adolescentes gratiam isthaec cura pept
verit, eam sciant totam acceptam reserv
oportere, nullo nostro merito, diligentia
Viri, ex contubernio plus quam quadrien
ni nobis familiarissimi: Johannem dicimus
Ehrenfriedum Christophorum Rudolphii
Seminarium homiletici Seniore; quem et in
genii dotibus ac doctrina, et pietate insigni
tantam ab ipsa vita commendationem esse
consecuturum speramus, ut nostro praeconio
carere possit. Scriptum Helmstadii d. xii
Martii MDCC LXXXIII.

CON

IMP.

Invid
De
caesar
perii
contr
um at
ligion
rori e
appar
sionib
et chr
gionis
ter fe
dine
rur et
que in
lecta
ad un

CONFESSIO FIDEI

EXHIBITA INVICTISSIMO

IMP. CAROLO V. CAESARI AVG.

IN COMITIIS AVGVSTAE,

A. M. D. XXX.

Praefatio ad Caesarem Carolum V.

Invictissime Imperator, Caesar Auguste,
Domine clementissime, quum Vestra
caesarea Majestas indixerit conventum im-
perii Augustae, ut deliberetur de auxiliis
contra Turcam, atrocissimum, hereditari-
um atque veterem christiani nominis ac re-
ligionis hostem, quomodo illius scilicet fu-
rori et conatibus durabili et perpetuo belli
apparatu resisti possit; deinde et de dissen-
sionibus in causa nostrae sanctae religionis
et christianae fidei, et ut in hac causa reli-
gionis partium opiniones ac sententiae in-
ter sese in caritate, lenitate et mansuetu-
dine mutua audiantur coram, intelligen-
tur et ponderentur; ut illis, quae utrin-
que in scripturis secus tractata, aut intel-
lecta sunt, sepositis et correctis, res illae
ad unam simplicem veritatem et christia-

A 3

non

6

✠

nam concordiam componantur et reducantur; ut de caetero a nobis una, sincera et vera religio colatur et seruetur; ut, quemadmodum sub uno Christo sumus et militamus, ita in una etiam ecclesia christiana in unitate et concordia vivere possimus;

Quumque nos infra scripti elector et principes cum aliis, qui nobis conjuncti sunt, perinde ut alii electores et principes et status, ad praedicta comitia evocati sumus, ut caesareo mandato obedienter obsequeremur, mature venimus Augustam, et, quod citra jaectantiam dictum volumus, inter primos adsuimus.

Quum igitur Vestra caesarea Majestas electoribus, principibus et aliis statibus imperii, etiam hic Augustae sub ipsa initia horum comitorum inter caetera proponi fecerit, quod singuli status imperii vigore caesarei edicti suam opinionem et sententiam in germanica et latina lingua proponere debeant atque offerre, et, habita deliberatione, proxima feria quarta rursus responsum est, Vestrae caesareae Majestati nos proxima feria sexta articulos nostrae confessionis pro nostra parte oblaturus esse: ideo, ut Vestrae caesareae Majestatis voluntati obsequamur, offerimus in hac religio-

ligionis causa nostrorum concionatorum
et nostram confessionem, cujusmodi do-
ctrinam ex scripturis sanctis et puro ver-
bo Dei haecenus illi in nostris terris, ci-
uitatibus, dirionibus et urbibus tradiderint
ac in ecclesiis tractaverint.

Quod si et caeteri electores, principes
et status imperii similibus scriptis, latinis
scilicet et germanicis, juxta praedictam
caesaream propositionem suas opiniones
in hac causa religionis produxerint, hic
nos coram Vestra caesarea Majestate, tan-
quam Domino nostro clementissimo, pa-
ratos offerimus, nos cum praefatis princi-
pibus et amicis nostris de tolerabilibus mo-
dis ac viis amice conferre, ut, quantum ho-
neste fieri potest, conveniamus et re inter
nos partes, citra odiosam contentionem,
pacifice agitata, Deo dante, dissensio diri-
matur et ad unam veram concordem re-
ligionem reducatur, sicut omnes sub uno
Christo sumus et miramur et unum Chri-
stum confiteri debemus, juxta tenorem a-
dicti Vestrae caesariae Majestatis, et omnia
ad veritatem Dei perducantur, id quod ar-
dentissimis votis a Deo perimus.

Si autem, quod ad caeteros electores,
principes et status, ut partem alteram, ar-
tinet, haec tractatio causae religionis eo
modo

modo, quo Vestra caesarea Majestas agendam et tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua praesentatione scriptorum ac sedata collatione, inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit: nos quidem testatum clare relinquimus, hic nihil nos, quod ad christianam concordiam, quae cum Deo et bona conscientia fieri possit, conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare; quemadmodum et Vestra caesarea Majestas, deinde et caeteri electores et status imperii et omnes, quicumque sincero religionis amore ac studio tenentur, quicumque hanc causam aequo animo audituri sunt, ex hac nostra et nostrorum confessione hoc clementer cognoscere et intelligere dignabuntur.

Quum etiam Vestra caesarea Majestas electoribus, principibus et reliquis statibus imperii, non una vice, sed saepe clementer significaverit, et in comitiis Spirensibus, quae anno Domini caeter. xxvi habita sunt, ex data et praescripta forma vestrae caesareae instructionis et commissionis recitari et publice praelegi fecerit, Vestram Majestatem in hoc negotio religionis ex causis certis, quae Vestrae Majestatis nomine allegatae sunt, non velle quicquam determinare nec concludere posse, sed apud
pon-

pontificem Romanum pro officio Vestram
 caesaream Majestatem diligenter daturam
 operam de congregando concilio genera-
 li; quemadmodum idem latius expositum
 est ante annum in publico proximo con-
 ventu, qui Spirae congregatus fuit, ubi Ve-
 stra caesarea Majestas per Dominum Ferdi-
 nandum, Boemiae et Vngariae regem, a-
 micum et dominum clementem nostrum,
 deinde per oratorem et commissarios cae-
 sareos haec inter caetera proponi fecit,
 quod Vestra caesarea Majestas intellexisset
 et expendisset locum tenentis Vestrae cae-
 sareae Majestatis in imperio et praesidentis
 et consiliariorum in regimine et legato-
 rum ab aliis statibus, qui Ratisponae con-
 venerant, deliberationem de concilio con-
 gregando, et quod judicaret etiam Vestra
 caesarea Majestas, utile esse, ut congregare-
 tur concilium, et, quia causae, quae tum
 tractabantur inter Vestram caesaream Ma-
 jestatem et Romanum pontificem, vicinae
 essent concordiae et christianae reconcilia-
 tioni, non dubitaret Vestra caesarea Meje-
 stas, quin Romanus pontifex adduci posset
 ad habendum generale concilium: Ideo si-
 gnificabat, Se, Vestram caesaream Majesta-
 tem, operam daturam, ut praefatus ponti-
 fex maximus una cum Vestra caesarea Ma-
 jesta-

jestate tale generale concilium, primo quoque tempore emissis litteris publicandum, congregare consentiret.

In eventum ergo talem, quod in caussa religionis dissensiones inter nos et partes amice et in caritate non fuerint compositae, tunc coram Vestra caesarea Majestate hic in omni obedientia nos offerimus, ex superabundanti comparituros et caussam dicturos in tali generali, libero et christiano concilio, de quo congregando in omnibus comitiis imperialibus, quae quidem annis imperii Vestrae caesareae Majestatis habita sunt, per electores, principes et reliquos status imperii semper concorditer actum et congruentibus suffragiis conclusum est; ad cujus etiam generalis concilii conventum, simul et ad Vestram caesaream Majestatem in hac longe maxima et gravissima caussa, jam ante etiam debito modo et in forma juris provocavimus et appellavimus. Cui appellationi ad Vestram caesaream Majestatem simul et concilium adhuc adhaeremus; neque eam per hunc vel alium tractatum, nisi caussa inter nos et partes juxta tenorem caesareae proximaе citationis amice in caritate composita, sedata et ad christianam concordiam reducta fuerit, deserere intendimus aut possamus.

de

de quo hic etiam solenniter et publice
protestamur.

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI.

Art. I. De Deo.

Ecclesiae magno consensu apud nos do-
cent, decretum Nicaenae synodi, de unitate
essentiae divinae et de tribus personis, ve-
rum et sine ulla dubitatione credendum
esse. Videlicet, quod sit una essentia divi-
na, quae et appellatur et est: Deus, aeter-
nus, incorporeus, imparibilis, immensa
potentia, sapientia, bonitate, creator et con-
servator omnium rerum, visibilium et in-
visibilium; et tamen tres sint personae, e-
iusdem essentiae et potentiae, et coaeter-
nae, pater, filius et spiritus sanctus. Et
nomine personae utuntur ea significatione,
qua usi sunt in hac causa scriptores eccle-
siastici, ut significet, non partem aut qua-
litate in alio, sed quod proprie subsistit.

Damnant omnes haereses, contra hunc
articulum exortas, ut Manichaeos, qui duo
principia ponebant, bonum et malum; i-
tem Valentinianos, Arianos, Eunomianos,
Mahometistas, et omnes horum similes.
Damnant et Samosatenos, veteres et neo-
tericos, qui, quum tantum unam personam
esse contendant, de verbo et de spiritu

san-

sancto astute et impie rhetoricantur, quod non sint personae distinctae, sed quod verbum significet verbum vocale, et spiritus motum in rebus creatum.

Art. II. De peccato originis.

Item docent, quod post lapsum Adae omnes homines secundum naturam propagati nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, et cum concupiscentia; quodque hic morbus seu vitium originis vere sit peccatum, damnans et afferens nunc quoque aeternam mortem his, qui non renascuntur per baptismum et spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos et alios, qui vitium originis negant esse peccatum, et, ut extenuent gloriam meriti et beneficiorum Christi, disputant, hominem propriis viribus rationis coram Deo justificari posse.

Art. III. De Filio Dei.

Item docent, quod Verbum, hoc est, Filius Dei adsumserit humanam naturam in utero beatæ Mariæ virginis, ut sint duæ naturæ, divina et humana, in unitate personæ inseparabiliter conjunctæ: unus Christus, vere deus et vere homo; natus ex virgine Maria, vere passus, crucifixus, mortuus et sepultus, ut reconcileret nobis

bis patrem et hostia esset non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis.

Idem descendit ad inferos et vere resurrexit tertia die; deinde adscendit ad caelos, ut sedeat ad dexteram patris et perpetuo regnet et dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorum spiritu sancto, qui regat, consolatur ac vivificet eos ac defendat adversus diabolum et vim peccati.

Item Christus palam est rediturus, ut iudicet vivos et mortuos. caeter. juxta *symbolum apostolorum*.

Art. IV. De justificatione.

Item docent, quod homines non possint justificari coram Deo propriis viribus, meritis, aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum per fidem, quam credunt, se in gratiam recipi et peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro justitia coram ipso. *Rom. 3 et 4.*

Art. V. De ministerio ecclesiastico.

Vt hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta. Nam per verbum et
sacra-

sacramenta, tanquam per instrumenta, donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi et quando visum est Deo, in iis, qui audiunt evangelium, scilicet, quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum justificet hos, qui credunt, se propter Christum in gratiam recipi.

Damnant Anabaptistas et alios, qui sentiunt, spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum praeparationes et opera.

Art. VI. De nova obedientia.

Item docent, quod fides illa debeat bonos fructus parere, et quod oporteat bona opera, mandata a Deo, facere propter voluntatem Dei, non ut confidamus per ea opera justificationem coram Deo mereri. Nam remissio peccatorum et justificatio fide adprehenditur, sicut testatur et vox Christi: *quum feceritis haec omnia, dicite, servi inutilis sumus.* Idem docent et veteres scriptores ecclesiastici. *Ambrosius enim inquit: hoc constitutum est a Deo, ut, qui credit in Christum, salvus sit, sine opere, sola fide gratis accipiens remissionem peccatorum.*

Art. VII. De ecclesia.

Item docent, quod una sancta ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem ecclesia
con-

congregatio sanctorum, in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta.

Et ad veram unitatem ecclesiae satis est, consentire de doctrina evangelii et administratione sacramentorum. Nec necesse est, ubique esse similes traditiones humanas, seu ritus aut caerimonias ab hominibus institutas. Sicut inquit Paullus: *Vna fides; unum baptisma; unus Deus et pater omnium.* caet.

Art. II. Quid sit ecclesia?

Quaquam ecclesia proprie sit congregatio sanctorum et vere credentium, tamen, quum in hac vita multi hypocritae et mali admixti sint, licet uti sacramentis, quae per malos administrantur, juxta vocem Christi: *sedent scribae et pharisaei in cathedra Moysis,* caet. Et sacramenta et verbum propter ordinationem et mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnant Donatistas et similes, qui negabant, licere uti ministerio malorum in ecclesia, et sentiebant, ministerium malorum inutile et inefficax esse.

Art. IX. De baptismo.

De baptismo docent, quod sit necessarius ad salutem, quodque per baptismum offer-

offeratur gratia Dei, et quod pueri sint baptizandi, qui per baptismum oblato Deo recipiantur in gratiam Dei.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum, et affirmant, pueros sine baptismo salvos fieri.

Art. X. De coena Domini.

De coena Domini docent, quod corpus et sanguis Christi vere adsint et distribuantur vescentibus in coena Domini, et improbant secus docentes.

Art. XI. De confessione.

De confessione docent, quod absolutio privata in ecclesiis retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis, juxta psalmum: *delicta quis intelligit?*

Art. XII. De poenitentia.

De poenitentia docent, quod lapsis post baptismum contingere possit remissio peccatorum quocumque tempore, quum convertuntur, et quod ecclesia talibus redeuntibus ad poenitentiam absolutionem impertiri debeat. Constat autem poenitentia proprie his duabus partibus: altera est contritio, seu terrores incussi conscientiae agnito peccato; altera est fides, quae con-

cipi
cred
et c
bus
pera
D
justi
Item
perf
pecc
D
absol
res a
Re
missi
gere,
fatisf

De
sacra
notae
gis u
Dei e
dam
Itaqu
acced
per s
Da
sacra
cipi

cipitur ex evangelio seu absolutione, et credit, propter Christum remitti peccata, et consolatur conscientiam et ex terroribus liberat. Deinde sequi debent bona opera, quae sunt fructus poenitentiae.

Damnant Anabaptistas, qui negant, semel justificatos posse amittere spiritum sanctum. Item, qui contendunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non possint.

Damnatur et Novatiani, qui nolebant absolvere lapsos post baptismum, redeuntes ad poenitentiam.

Rejiciuntur et isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere, sed jubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.

Art. XIII. De usu sacramentorum.

De usu sacramentorum docent, quod sacramenta instituta sint, non modo ut sint notae professionis inter homines, sed magis ut sint signa et testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam et confirmandam fidem in his qui utuntur proposita. Itaque utendum est sacramentis ita, ut fides accedat, quae credat promissionibus, quae per sacramenta exhibentur et ostenduntur.

Damnatur igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato justificent,

B

nec

nec docent, fidem requiri in usu sacramen-
torum, quae credat, remitti peccata.

Art. XIV. De ordine ecclesiastico.

De ordine ecclesiastico docent, quod ne-
mo debeat in ecclesia publice docere, aut
sacramenta administrare, nisi rite vocatus.

Art. XV. De ritibus ecclesiasticis.

De ritibus ecclesiasticis docent, quod ri-
tus illi servandi sunt, qui sine peccato ser-
vari possunt, et profunt ad tranquillitatem
et bonum ordinem in ecclesia, sicut certae
feriae, festa et similia. De talibus rebus ta-
men admonentur homines, ne conscien-
tiae onerentur, tanquam talis cultus ad sa-
lutem necessarius sit. Admonentur etiam,
quod traditiones humanae, institutae ad
placandum Deum, ad promerendam grati-
am et satisfaciendum pro peccatis, adver-
sentur evangelio et doctrinae fidei. Quare
vota et traditiones de cibis et diebus caet.,
institutae ad promerendam gratiam et sa-
nsfaciendum pro peccatis, inutiles sint et
contra evangelium.

Art. XVI. De rebus civilibus.

De rebus civilibus docent, quod legiti-
mae ordinationes civiles sint bona opera
Dei; quod christianis liceat gerere magi-
stratus, exercere iudicia, iudicare res ex
im-

impe
supp
litare.
jusjur
dare,
Dan
haec
Dan
fectio
fide,
quia e
cordis
ocon
vare r
bus o
taque
magist
bent p
edire l
Art
Item
confun
mortu
dabit v
impios
demna
Dan
minibu
narum

imperatorii et aliis praesentibus legibus, supplicia jure constituere, jure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, jusjurandum postulantis magistratibus dare, ducere uxorem, nubere.

Damnant Anabaptistas, qui interdiciunt haec civilia officia christianis.

Damnant et illos, qui evangelicam perfectionem non collocant in timore dei et fide, sed in deserendis civilibus officiis; quia evangelium tradit justitiam aeternam cordis. Interim non dissipat poliriam aut oeconomiam, sed maxime postulat conservare tanquam ordinationes Dei, et in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaque necessario debent christiani obedire magistratibus suis et legibus, nisi quum jubent peccare, tunc enim magis debent obedire Deo, quam hominibus. *Actor. 5, v. 29.*

Art. XVII. De Christi reditu ad judicium.

Item docent, quod Christus apparebit in consummatione mundi ad judicandum et mortuos omnes resuscitabit; piis et electis dabit vitam aeternam et perpetua gaudia, impios autem homines ac diabolos condemnabit, ut sine fine crucientur.

Damnant Anabaptistas, qui sentiunt, hominibus damnatis ac diabolis finem poenarum futurum esse.

B 2

Dam-

Damnant et alios, qui nunc spargunt judaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum pii regnum mundi occupaturi sint, ubique oppressis impiis.

Art. XVIII. De libero arbitrio.

De libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam civilem justitiam et deligendas res rationi subjectas. Sed non habet vim sine spiritu sancto efficiendae justitiae Dei, seu justitiae spiritualis, quia animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei; sed haec fit in cordibus, quum per verbum spiritus sanctus concipitur. Haec totidem verbis dicit *Augustinus lib. 3. Hypognoſticon*: esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneum in iis, quae ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus vitae praesentis, tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quae de bono naturae oriuntur; id est, velle laborare in agro, velle manducare et bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, uxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diversarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad praesentem pertinet vitam. Quae omnia non sine divino gubernaculo subsistunt, immo

est

ex ipso et per ipsum sunt et esse coeperunt.
 Malis vero dico, ut est, velle idolum colere,
 velle homicidium, caet.

Damnant Pelagianos et alios, qui docent, quod sine spiritu sancto, solis naturae viribus possimus Deum super omnia diligere, item praecepta Dei facere, quoad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere natura possit, potest enim continere manus a furto, a caede, tamen interiores motus non potest efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, patientiam, caet.

Art. XIX. De causa peccati.

De causa peccati docent, quod tamen Deus creat et conservat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli et impiorum, quae non adjuvante Deo, avertit se a Deo, sicut Christus ait, *Joan. 8. Quum loquitur mendacium, ex se ipso loquitur.*

Art. XX. De bonis operibus.

Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam scripta eorum, quae existant de decem praeceptis, et alia simili argumento testantur, quod utiliter docuerint de omnibus vitae generibus et officiis, quae genera vitae, quae opera in

qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim parum docebant concionatores; tantum puerilia et non necessaria opera urgebant, ut certas ferias, certa ieiunia, fraternitates, peregrinationes, cultus sanctorum, rosaria, monachatum et similia. Haec adversarii nostri admoniti nunc dediscunt, nec perinde praedicant haec inutilia opera, ut olim. Praeterea incipiunt fidei mentionem facere, de qua olim mirum erat silentium. Docent, nos non tantum operibus justificari, sed coniungunt fidem et opera et dicunt, nos fide et operibus justificari. Quae doctrina tolerabilior est priore, et plus adferre potest consolationis, quam vetus ipsorum doctrina.

Quum igitur doctrina de fide, quam oportet in ecclesia praecipuam esse, tam diu jacuerit ignota, quemadmodum fateri omnes necesse est, de fidei iustitia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versatam esse in ecclesiis, nostri de fide sic admonuerunt ecclesias:

Principio, quod opera nostra non possint reconciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum et gratiam et justificationem, sed hanc tantum fide consequimur, credentes, quod propter Christum

recie

recip
est n
reco
oper
Chr
ne C
um,
via,
H
tract
fiden
non
E
Paul
haec
Aug
grat
peru
catis
de
sang
noru
justi
prae
gien
C
rem
piae
atu

recipiamur in gratiam, qui solus positus est mediator et propitiatorium, per quem reconcilietur Pater. Itaque qui confidit, operibus se mereri gratiam, is aspernatur Christi meritum et gratiam, et quaerit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, quum Christus de se dixerit: *ego sum via, veritas et vita.*

Haec doctrina de fide ubique in Paulo tractatur *Eph. 2. Gratia salvi facti estis per fidem; et hoc non ex vobis, Dei donum est; non ex operibus, caet.*

Et ne quis cavilletur, a nobis novam Pauli interpretationem excogitari, tota haec causa habet testimonia patrum. Nam *Augustinus* multis voluminibus defendit gratiam et iustitiam fidei contra merita operum. Et similia docet *Ambrosius de vocatione gentium* et alibi. Sic enim inquit *de vocatione gentium: vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum praerogativa succumberet, si iustificatio, quae fit per gratiam, meritis praecedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis.*

Quamquam autem haec doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur piae ac pavidae conscientiae, plurimum eam consolationis afferre, quia conscientiae

tiae non possunt reddi tranquillae per ulla opera sed tantum fide, quum certo statuunt, quod propter Christum habeant placatum Deum, quemadmodum *Paulus docet Rom. 5. Iustificati per fidem, pacem habemus apud Deum.* Tota haec doctrina ad illud certamen perterrefactae conscientiae referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare male iudicant de ea re homines imperiti et profani, qui christianam iustitiam nihil esse somniant, nisi civilem et philosophicam iustitiam.

Olim vexabantur conscientiae doctrinae operum; non audiebant ex evangelio consolationem. Quosdam conscientia expulit in desertum, in monasteria, sperantes, ibi se gratiam merituros esse per vitam monasticam. Alii alia excogitaverunt opera ad promerendam gratiam et satisfaciendum pro peccatis. Ideo magnopere fuit opus hanc doctrinam de fide in Christum tradere et renovare, ne deesset consolatio pavidis conscientiiis, sed scirent, fide in Christum apprehendi gratiam et remissionem peccatorum et justificationem.

Admonentur etiam homines, quod hic nomen fidei non significet tantum historiae notitiam, qualis est in impiis et diabolis, sed significet fidem, quae credit non

tan

tan
riae,
pecc
habe
nem
Ja
pitiu
ei cu
est fi
impi
re, u
tanq
eum
stinu
mon
men
est i
latur
P
sit b
per
tater
missi
fider
reno
pare
Am
actio
sine

tantum historiam, sed etiam effectum historiae, videlicet hunc articulum, remissionem peccatorum, quod videlicet per Christum habeamus gratiam, iustitiam et remissionem peccatorum.

Jam qui scit, se per Christum habere propitium Patrem, is vere novit Deum; scit se ei curae esse; invocat eum; denique non est sine Deo, sicut gentes. Nam diaboli et impii non possunt hunc articulum credere, remissionem peccatorum. Ideo Deum tanquam hostem oderunt, non invocant eum, nihil boni ab eo expectant. *Augustinus* etiam de fidei nomine hoc modo admonet lectorem et docet, in scripturis nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis est in impiis, sed pro fiducia, quae consolatur et erigit perterrefactas mentes.

Praeterea docent nostri, quod necesse sit bona opera facere, non ut confidamus per ea gratiam mereri, sed propter voluntatem Dei. Tantum fide apprehenditur remissio peccatorum ac gratia. Et quia per fidem accipitur spiritus sanctus, jam corda renovantur et induunt novos affectus, ut parere bona opera possint. Sic enim ait *Ambrosius*: *fides bonae voluntatis et justae actionis genitrix est.* Nam humanae vires, sine spiritu sancto, plenae sunt impiis affe-

Etibus et sunt imbecilliores, quam ut bona opera possint efficere coram Deo; ad haec sunt in potestate diaboli, qui impellit homines ad varia peccata, ad impias opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est videre in philosophis, qui et ipsi conati honeste vivere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis, quum est sine fide et sine spiritu sancto, et tantum humanis viribus se gubernat.

Hinc facile apparet, hanc doctrinam non esse accusandam, quod bona opera prohibeat, sed multo magis laudandam, quod ostendit, quomodo bona opera facere possimus. Nam sine fide nullo modo potest humana natura primi, aut secundi praecepti opera facere. Sine fide non invocat Deum, a Deo nihil exspectat, non tolerat crucem, sed quaerit humana praesidia, confidit humanis praesidiis. Ita regnant in corde omnes cupiditates et humana consilia, quum abest fides et fiducia erga Deum. Quare et Christus dixit: *sine me nihil potestis facere*, Joan. 15. Et ecclesia canit: *sine tuo numine nihil est in homine; nihil est innoxium.*

Ar.

Art. XXI. de cultu sanctorum.

De cultu sanctorum docent, quod memoria sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum et bona opera juxta vocationem; ut caesar imitari potest exemplum Davidis in bello gerendo ad depellendos Turcas a patria; nam uterque rex est. Sed scriptura non docet invocare sanctos, seu petere auxilium a sanctis: quia unum Christum nobis proponit mediatorem, propitiarium, pontificem, intercessorem. Hic invocandus est et promissit, se exauditurum esse preces nostras, et hunc cultum maxime probat, videlicet, ut invocetur in omnibus afflictionibus. *1 Job. 2. Si quis peccat, habemus advocatum apud Deum, caet.*

Haec fere summa est doctrinae apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse, quod discrepet a scripturis, vel ab ecclesia catholica, vel ab ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est. Quod quum ita sit, inclementer judicant isti, qui nostros pro haereticis haberi postulant. Sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa auctoritate in ecclesias irreperunt, in quibus etiam, si qua esset dissimilitudo, tamen decebat haec lenitas episcopos, ut propter

con.

confessionem, quam modo recensuimus, tolerarent nostros; quia ne canones quidem tam duri sunt, ut eosdem ritus ubique esse postulent. Neque similes unquam omnium ecclesiarum ritus fuerunt, quamquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter servantur; falsa enim calumnia est, quod omnes caerimoniae, omnia vetera iustituta in ecclesiis nostris aboleantur. Verum publica querela fuit, abusus quosdam in vulgaribus ritibus haerere. Hi, quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.

ARTICVLII, IN QVIBVS RECENSENTVR
ABVSVS MVTATI.

Quum ecclesiae apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab ecclesia catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui novi sunt et contra voluntatem canonum vitio temporum recepti, rogamus, ut caesarea Majestas clementer audiat, et quid sit mutatum, et quae fuerint causae, quo minus coactus sit populus, illos abusus contra conscientiam observare. Nec habeat fidem caesarea Majestas istis, qui, ut inflamment odia hominum adversus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo, irritatis animis bonorum

viro.

virorum, initio praebuerunt occasionem huic dissidio et eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam caesarea Majestas haud dubie comperiet, tolerabiliorem esse formam et doctrinae et caerimoniarum apud nos, quam qualem homines iniqui et malevoli describunt. Porro veritas ex vulgi rumoribus, aut maledictis inimicorum colligi non potest. Facile autem hoc judicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem caerimoniarum conservandam, et alendam reverentiam ac pietatem in populo, quam si caerimoniae rite fiant in ecclesiis.

I. De utraque specie.

Laicis datur utraque species sacramenti in coena Domini, quia hic mos habet mandatum Domini, *Matth. 26. Bibite ex hoc omnes*; ubi manifeste praecipit Christus de poculo, ut omnes bibant.

Et ne quis possit cavillari, quod ad sacerdotes tantum pertineat, *Paulus ad Corinth.* exemplum recitat, in quo apparet, totam ecclesiam utraque specie usam esse. Et diu mansit hic mos in ecclesia, nec constat, quando, aut quo auctore mutatus sit; tamen Cardinalis *Casanius* recitet, quando sit approbatus. *Cyprianus* aliquot locis testatur, populo sanguinem datum esse. Idem
testa-

restatur *Hieronymus*, qui ait: *sacerdotes eucharistiae ministrant et sanguinem Christi populis dividunt*. Imo *Gelasius* Papa mandat, ne dividatur sacramentum, *dist. 2. de consecration. cap. comperimus*. Tantum consuetudo non ita verus aliud habet. Constat autem, quod consuetudo, contra mandata Dei introducta, non sit probanda, ut restantur *canones, dist. 8. cap. veritate*, cum sequentibus. Haec vero consuetudo non solum contra scripturam, sed etiam contra veteres canones et exemplum ecclesiae recepta est. Quare si qui maluerunt utraque specie sacramenti uti, non fuerunt cogendi, ut aliter facerent cum offensione conscientiae. Et quia divisio sacramenti non convenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio, quae haecenus fieri solita est.

II. De conjugio sacerdotum.

Publica querela fuit de exemplis sacerdotum, qui non continebant. Quam ob causam et *Pius Papa* dixisse fertur, fuisse aliquas causas, cur ademptum sit sacerdotibus conjugium, sed multo majores esse causas, cur reddi debeat. Sic enim scribit *Platina*. Quum igitur sacerdotes apud nos publica illa scandala vitare vellent, duxerunt uxores ac docuerunt, quod liceat ipsis

con-

con
Pau
um
nube
non
non
os e
crea
resta
crea
idon
mar
dina
voru
facer
Co
tes f
scop
in G
gent
batur
archi
edict
ab ir
press
ut no
berer
nia j
etiam

contrahere matrimonium. Primum, quia Paulus dicit: *unusquisque habeat uxorem suam propter fornicationem; item, melius est nubere, quam uri.* Secundo, Christus inquit: *non omnes capiunt verbum hoc;* ubi docet, non omnes homines ad coelibatum idoneos esse, quia Deus creavit hominem ad procreationem, *Genes. 1.* Nec est humanae potestatis, sine singulari dono et opere Dei creationem mutare. Igitur qui non sunt idonei ad coelibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum Dei et ordinationem Dei nulla lex humana, nullum votum tollere potest. Ex his causis docent sacerdotes, sibi licere uxores ducere.

Constat etiam, in ecclesia veteri sacerdotes fuisse maritos. Nam et Paulus ait, episcopum eligendum esse, qui sit maritus, et in Germania primum ante annos quadringentos sacerdotes vi coacti sunt ad coelibatum; qui quidem adeo adversari sunt, ut archiepiscopus Moguntinus, publicaturus edictum Romani pontificis de ea re, paene ab iratis sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est tam incivilliter, ut non solum in posterum conjugia prohiberentur, sed etiam praesentia, contra omnia jura divina et humana, contra ipsos etiam canones, factos non solum a pontifici-

ficibus, sed a laudatissimis synodis, distraherentur.

Et quum senescente mundo, paullatim natura humana fiat imbecillior, convenit prospicere, ne plura vitia serpent in Germaniam.

Porro Deus instituit conjugium, ut esset remedium humanae infirmitatis. Ipsi canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicitur, quod optandum est, ut fiat et in hoc negotio. Ac videntur ecclesiis aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur conjugium.

Quum autem existeret mandatum Dei, quum mos ecclesiae notus sit, quum impurus coelibatus plurima pariat scandala, adulteria et alia scelera digna animadversione boni magistratus: tamen mirum est, nulla in re majorem exerceri saevitiam, quam adversus conjugium sacerdotum. Deus praecipit honore afficere conjugium; leges in omnibus rebus publicis bene constitutis, etiam apud ethnicos, maximis honoribus ornaverunt; at nunc capitalibus poenis excruciantur, et quidem sacerdotes, contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter conjugium. Paulus

lus v
prohi
nunc
ciis p
Sic
mand
est to
Cypri
non s
ejus s
perseve
ut nub
dant;
scanda
runtur
stam a
tenus

Fals
missam
pud no
Servan
nes, E
bus ad
additae
ad hoc
ceant
praecip

lus vocat *doctrinam daemoniorum*, quae prohibet conjugium, 1 *Tim. 4.* Id facile nunc intelligi potest, quum talibus suppliciiis prohibitio conjugii defenditur.

Sicut autem nulla lex humana potest mandatum Dei tollere, ita nec votum potest tollere mandatum Dei. Proinde etiam *Cyprianus* suadet, ut mulieres nubant, quae non servant promissam castitatem. Verba eius sunt haec, lib. I. epist. II. *Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est, ut nubant, quam ut in ignem deliciis suis cadant; certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.* Et aequitate quadam utuntur ipsi canones erga hos, qui ante iustam aetatem voverunt, quomodo fere hactenus fieri consuevit.

III. *De missa.*

Falso accusantur ecclesiae nostrae, quod missam aboleant; retinetur enim missa apud nos et summa reverentia celebratur. Servantur et usitatae caerimoniae fere omnes, praeterquam quod latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicae, quae additae sunt ad docendum populum. Nam ad hoc unum opus est caerimoniis, ut doceant imperitos. Et non modo *Paulus* praecipit, uti lingua intellecta populo in

C

eccle-

ecclesia, sed etiam ita constitutum est ha-
mano jure. Assuevit populus, ut una utar-
tur sacramento, si qui sunt idonei; id quo-
que auget reverentiam ac religionem pu-
blicarum caerimoniarum; nulli enim ad-
mittuntur, nisi antea explorati. Admo-
nentur etiam homines de dignitate et usu
sacramenti, quantam consolationem adfer-
rat pavidis conscientis, ut discant Deo cre-
dere et omnia bona a Deo expectare et pe-
tere. Hic cultus delectat Deum; talis usus
sacramenti alit pietatem erga Deum. Itaque
que non videntur apud adversarios missae
majore religione fieri, quam apud nos.

Constat autem, hanc quoque publicam
et longe maximam querelam omnium bo-
norum virorum diu fuisse, quod missae tur-
piter profanarentur, collatae ad quaestum.
Neque enim obscurum est, quam late pa-
teat hic abusus in omnibus templis; a qua-
libus celebrentur missae, tantum propter
mercedem aut stipendium; quam multi
contra interdictum canonum celebrent.
Paulus autem graviter minatur his, qui in-
digne tractant eucharistiam, quum ait: *qui
ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini
indigne, reus erit corporis et sanguinis Do-
mini.* Itaque quum apud nos admonerentur
sacerdotes de hoc peccato, desierunt apud

nos

nos privatae missae, quum fere nullae privatae missae, nisi quaestus causa, fierent.

Neque ignoraverunt hos abusus episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc essent dissensionum. Antea sua dissimulatione multa vitia passi sunt in ecclesiam serpere. Nunc fero incipiunt queri de calamitatibus ecclesiae, quum hic tumultus non aliunde sumserit occasionem, quam ex illis abusibus, qui tam manifesti erant, ut tolerari amplius non possent. Magnae dissensiones de missa, de sacramento exstiterunt. Fortasse dat poenas orbis tam diuturnae profanationis missarum, quam in ecclesiis tot seculis toleraverunt isti, qui emendare et poterant et debebant. Nam in decalogo scriptum est: *qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus*. At ab initio mundi nulla res divina ita videtur unquam ad quaestum collata fuisse, ut missa.

Accessit opinio, quae auxit privatas missas in infinitum, videlicet quod Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis et instituerit missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus et venialibus. Hinc manavit publica opinio, quod missa sit opus delens peccata vivorum et mortuorum ex opere operato. Hic coeptum est disputari, utrum una missa dicta

C 2

pro

pro pluribus tantundem valeat, quantum singulae pro singulis. Haec disputatio perperit istam infinitam multitudinem missarum.

De his opinionibus nostri admonuerunt, quod dissentiant a scripturis sanctis et laedant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio et satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebraeos scriptum est: *sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel.* Item: *una oblatione consummavit in perpetuum sanctificatos.*

Item scriptura docet, nos coram Deo justificari per fidem in Christum, quum credimus, nobis remitti peccata propter Christum. Jam si missa delet peccata vivorum et mortuorum ex opere operato, contingit justificatio ex opere missarum, non ex fide, quod scriptura non patitur.

Sed Christus jubet facere in sui memoriam; quare missa instituta est, ut fides in iis, qui utuntur sacramento, recordetur, quae beneficia accipiat per Christum, et erigat et consoletur pavidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse ac sentire, quod vere exhibeantur nobis; nec satis est historiam recordari, quia hanc etiam Judaei et impii recordari possunt.

funt.
ibi por
pus est
quia sen
dicinam
Qu
tio faci
munis
diebus
rigitur
Que hic
teres a
nem p
Plurim
cerdor
ad com
Et ex c
aliquen
presby
mini.
caeni:
post pre
sacram
munior
fiat cor
Poste
exempl
bus, co
maxim

sunt. Est igitur ad hoc facienda missa, ut
 ubi porrigitur sacramentum his, quibus o-
 pus est consolatione, sicuti *Ambrosius* ait:
quia semper pecco, semper debeo accipere me-
dicinam.

Quum autem missa sit talis communica-
 tio sacramenti, servatur apud nos una com-
 munitis missa singulis feriis atque aliis etiam
 diebus, si qui sacramento velint uti; ubi por-
 rigitur sacramentum his, qui petunt. Ne-
 que hic mos in ecclesia novus est. Nam ve-
 teres ante *Gregorium* non faciunt mentio-
 nem privatae missae; de communi missa
 plurimum loquuntur. *Chrysostomus* ait: sa-
 cerdorem quotidie stare ad altare, et alios
 ad communionem accersere, alios arcere.
 Et ex canonibus veteribus apparet, unum
 aliquem celebrasse missam, a quo reliqui
 presbyteri et diaconi sumserunt corpus Do-
 mini. Sic enim sonant verba *canonis Ni-*
caeni: accipiant diaconi secundum ordinem
post presbyteros ab episcopo, vel a presbytero
sacram communionem. Et *Paulus* de com-
 munionem jubet, ut alii alios expectent, ut
 fiat communis participatio.

Postquam igitur missa apud nos habet
 exemplum ecclesiae, ex scriptura et patri-
 bus, confidimus improbari eam non posse,
 maxime quum publicae caerimoniae, magna
 ex

ex parte similes usitatis seruentur. Tan-
 tum numerus missarum est dissimilis, quem
 propter maximos et manifestos abusus cer-
 ritate moderari prodesset. Nam olim etiam in
 ecclesiis frequentissimis non fiebat quotidie
 missa, ut testatur *historia tripartita lib. 9.
 c. 38. Rursus autem in Alexandria quarta et
 sexta feria scripturae leguntur, easque docto-
 res interpretantur, et omnia fiunt, praeter so-
 lemlem oblationis morem.*

IV. De confessione.

Confessio in ecclesiis apud nos non est
 abolita. Non enim solet porrigi corpus Do-
 mini, nisi antea exploratis et absolutis. Et
 docetur populus diligentissime de fide ab-
 solutionis, de qua ante haec tempora ma-
 gnum erat silentium. Docentur homines,
 ut absolutionem plurimi faciant, quia sit vox
 Dei et mandato Dei pronuncietur. Ornat
 potestas clavium et commemoratur, quan-
 tam consolationem adferat perterrefactis
 conscientiiis, et quod requirat Deus fidem,
 ut illi absolutioni, tanquam voci de coelo
 sonanti credamus, et quod illa fides in Chri-
 stum vere consequatur et accipiat remissio-
 nem peccatorum. Antea immodice extol-
 lebantur satisfactiones, fidei vero et meritum
 Christi ac iustitiae fidei nulla fiebat mentio

que

quare
 ecclesi
 rii tri
 na de
 tracta
 Sec
 ratio
 onera
 omni
 deli
 quis
 cor b
 pecc
 quan
 quia
 mem
 scrip
 saria
 qui t
 blicu
 edire
 Deu
 ta a
 Deli
 entia
 nite
 hun
 con
 lati

quare in hac parte minime sunt culpandae ecclesiae nostrae. Nam hoc etiam adversarii tribuere nobis coguntur, quod doctrina de poenitentia diligentissime a nostris tractata ac patefacta sit.

Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandae conscientiae cura enumerandi omnia delicta, quia impossibile est, omnia delicta recitare, ut testatur psalmus: *delicta quis intelligit?* item Jeremias: *pravum est cor hominis et inscrutabile.* Quod si nulla peccata, nisi recitata, remitterentur, nunquam acquiescere conscientiae possent, quia plurima peccata neque vident, neque meminisse possunt. Testantur et veteres scriptores, enumerationem non esse necessariam. Nam in decretis citatur *Cbrystostomus*, qui sic ait: *Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses; sed obedire te volo prophetae dicenti: revela ante Deum viam tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deum, verum judicem, cum oratione. Delicta tua pronuncia non lingua, sed conscientiae tuae memoria, caer.* Et glossa de poenitentia, *dist. 5. cap. consideret*, fatetur, humani juris esse confessionem. Verum confessio, quum propter maximum absolutionis beneficium, tum propter alias con-

conscientiarum utilitates apud nos retinetur.

V. *De discrimine ciborum.*

Publica persuasio fuit non tantum vulgi, sed etiam docentium in ecclesiis, quod discrimina ciborum et similes traditiones humanae sint opera utilia ad promerendam gratiam et satisfactoria pro peccatis. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur novae caerimoniae, novi ordines, novae feriae, nova jejunia; et doctores in templis exigebant haec opera, tanquam necessarium cultum ad promerendam gratiam, et vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus multa incommoda in ecclesia sequuta sunt.

Primo, obscurata est doctrina de gratia et justitia fidei, quae est praecipua pars evangelii, et quam maxime oportet exstare et eminere in ecclesia, ut meritum Christi bene cognoscatur, et fides, quae credit remitti peccata propter Christum, longe supra opera collocetur. Quare et *Paulus* in hunc locum maxime incumbit, legem et traditiones humanas removet, ut ostendat, justitiam christianam aliud quiddam esse, quam hujusmodi opera, videlicet fidem, quae credit, peccata gratis remitti propter
Chri-

Christi
tota
perer
cibor
gratia
ment
satisfa
tur p
Sec
praec
fereb
totus
feriar
obser
simi t
ta per
cations
pater
ter p
publi
dana
splen
valde
leban
in co
ction
et sim
vario

Christum. At haec doctrina Pauli paene tota oppressa est per traditiones, quae pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum et similes cultus oporteat mereri gratiam et justitiam. In poenitentia nulla mentio fiebat de fide; tantum haec opera satisfactoria proponebantur; in his videbatur poenitentia tota consistere.

Secundo hae traditiones obscuraverunt praecepta Dei, quia traditiones longe praeferebantur praeceptis Dei. Christianismus totus; putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, jejuniorum, vestitus. Hae observationes erant in possessione honestissimi tituli, quod essent vita spiritualis et vita perfecta. Interim mandata Dei juxta vocationem nullam laudem habebant, quod paterfamilias educabat sobolem, quod mater pariebat, quod princeps regebat rempublicam; haec putabantur esse opera mundana et imperfecta et longe deteriora illis splendidis observationibus. Et hic error valde cruciavit pias conscientias, quae dolebant, se teneri imperfecto vitae genere, in conjugio, in magistratibus, aut aliis functionibus civilibus; mirabantur monachos et similes, et falso putabant, illorum observationes Deo gratiores esse.

Tertio traditiones attulerunt magna pericula conscientis, quia impossibile erat, omnes traditiones servare, et tamen homines arbitrabantur, has observationes necessarios esse cultus. *Gerson* scribit, multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem conscivisse, quia senserant, se non posse satisfacere traditionibus; et interim consolationem nullam de justitia fidei et de gratia audierant. Videmus summistas et theologos colligere traditiones et quaerere ἐπιμετίας, ut levent conscientias; non satis tamen expediunt, sed interdum magis injiciunt laqueos conscientis. Et in colligendis traditionibus ita fuerunt occupatae scholae et conciones, ut non vacaverit attingere scripturam et quaerere utiliore doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate civilium rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaque *Gerson* et alii quidam theologi graviter questi sunt, se his rixis traditionum impediri, quo minus versari possent in meliore genere doctrinae. Et *Augustinus* vertat onerare conscientias hujusmodi observationibus, et prudenter admonet Januarium, ut sciat, eas indifferenter observandas esse; sic enim loquitur.

Qua-

Q
caus
poru
gna
nati
adm
git u
et ju
pote
am
Si
tion
simu
non
serv
rest
exc
fitat
tur
ber
gis,
min
Et
os,
Reg
Ner
die
elen
mu

Quare nostri non debent videri hanc causam temere attigisse, aut odio episcoporum, ut quidam falso suspicantur. Magna necessitas fuit, de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus male intellectis, admonere ecclesias. Nam evangelium cogit urgere doctrinam in ecclesiis de gratia et iustitia fidei, quae tamen intelligi non potest, si putent homines, se mereri gratiam per observationes ab ipsis electas.

Sic igitur docuerunt, quod per observationem traditionum humanarum non possumus gratiam mereri, aut justificari; quare non est sentiendum, quod huiusmodi observationes sint necessarius cultus. Addunt testimonia ex scriptura. Christus *Matth. 15.* excusat apostolos, qui non servaverant ufitatam traditionem; quae tamen videbatur de re non illicita, sed media esse, et habere cognationem cum baptismatibus legis, et dicit: *frustra colunt me mandatis hominum.* Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulo post addit: *omne, quod intrat in os, non inquinat hominem.* Item *Rom. 14.* *Regnum Dei non est esca, aut potus. Col. 2.* *Nemo iudicet vos in cibo, potu, sabbato, aut die festo.* Item, *si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquam viventes in mundo decreta facitis? ne attingas; ne gustes;*

stes; ne contrectes. *Act. 15.* ait Petrus: quare tentatis Deum, imponentes jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus; sive Mosis, sive aliis. Et i *Timoth. 4.* vocat prohibitionem ciborum *doctrinam daemoneiorum*; quia pugnat cum evangelio, talia opera instituire, aut facere, ut per ea mereamur gratiam; aut quod non possit existere christianismus sine tali cultu.

Hic objiciunt adversarii, quod nostri prohibeant disciplinam et mortificationem carnis, sicut *Jovinianus*: verum aliud deprehenderetur ex scriptis nostrorum. Semper enim docuerunt de cruce, quod christianos oporteat tolerare afflictiones. Haec est vera, seria et non simulata mortificatio, variis afflictionibus exerceri et crucifigi cum Christo.

Insuper docent, quod quilibet christianus debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitiis et laboribus sic exercere, ne saturnitas aut desidia existimet ad peccandum; non, ut per illa exercitia mereamur gratiam, aut satisfaciamus pro peccatis. Et hanc corporalem disciplinam oportet

por
et c
pit
pula
citu
cast
Vbi
non
miss
beat
ales
tion
jejun
cert
cont
sint
Se
trad
ordi
num
terin
tus
fit p
si or
in ri
bus.
veru
man
saron

portet semper urgere, non solum paucis et constitutis diebus, sicut *Christus* praecipit: *cavete, ne corpora vestra graventur craspula*. Item, *hoc genus daemioniorum non eicitur, nisi jejunio et oratione*. Et *Paulus* ait: *castigo corpus meum, et redigo in servitutem*. Vbi clare ostendit, se ideo castigare corpus, non ut per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum; sed ut corpus habeat obnoxium et idoneum ad res spirituales, et ad faciendum officium, juxta vocationem suam. Itaque non damnantur ipsa jejunia, sed traditiones, quae certos dies, certos cibos praescribunt cum periculo conscientiae, tanquam istiusmodi opera sint necessarius cultus.

Servantur tamen apud nos pleraeque traditiones, quae conducunt ad hoc, ut res ordine geratur in ecclesia, ut ordo lectionum in missa et praecipuae feriae. Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non justificet coram Deo, et quod non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Haec libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in oriente alio tempore servaverunt pascha, quam Romae; et quum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent orientem schismatis, admoniti sunt

ab

ab aliis, tales mores non oportere ubique similes esse. Et Irenaeus inquit: *disonnantia jejunii fidei consonantiam non solvit; sicut et distinct. 12.* Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non laedere unitatem ecclesiae. Et in *historia tripartita lib. 9.* multa colliguntur exempla dissimilium rituum, et recitantur haec verba: *mens apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed praedicare bonam conversationem et pietatem.*

VI. De votis monachorum.

Quid de votis monachorum apud nos doceatur, melius intelliget, si quis meminerit, qualis status fuerit monasteriorum; quam multa contra canones in ipsis monasteriis quotidie fiebant.

Augustini tempore erant libera collegia; postea corrupta disciplina ubique addita sunt vota, ut tanquam excogitato carcere disciplina restitueretur. Additae sunt paulatim supra vota aliae multae observationes; et haec vincula multis ante justam aetatem contra *canones* injecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc vitae genus; quibus, etiamsi non deessent anni, tamen iudicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiamsi quidam beneficio *canonum* liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in monasteriis virginum,

num
beci
gor
tem
scen
ctun
ret l
quos
bant
fiffin
haec
tis,
ipsis
erun
doce
missi
cora
sticar
Deo,
mod
gelic
fessio
vitan
magi
qui i
bus t
nega
Quid
rant

num, quam monachorum; quum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante haec tempora, qui videbant, puellas et adolescentes in monasteria detrudi propter vitium. Videbant, quam infeliciter succederet hoc consilium, quae scandala pareret, quos laqueos conscientis injiceret; dolebant auctoritatem *canonum* in re periculossissima omnino negligi et contemni. Ad haec mala accedebat talis persuasio de votis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis monachis, si qui paulo cordatiores fuerunt. Docebant, vota paria esse baptismi; docebant, se hoc vitae genere mereri remissionem peccatorum et justificationem coram Deo. Immo addebant, vitam monasticam non tantum justitiam mereri coram Deo, sed amplius etiam: quia servaret non modo praecepta, sed etiam consilia evangelica. Ita persuadebant, monasticam professionem longe meliorem esse baptismi; vitam monasticam plus mereri, quam vitam magistratuum, vitam pastorum et similium, qui in mandatis Dei sine factitiis religionibus suae vocationi serviunt. Nihil horum negari potest; extant enim in libris eorum. Quid fiebat postea in monasteriis? Olim erant scholae sacrarum litterarum et aliarum

rum disciplinarum, quae sunt utiles ecclesiae; et sumebantur inde pastores et episcopi. Nunc alia res est; nihil opus est recitare nota. Olim ad discendum conveniebant; nunc fingunt, institutum esse vitae genus ad promerendam gratiam et justitiam; immo praedicant, esse statum perfectionis, et longe praeferunt omnibus aliis vitae generibus, a Deo ornatis.

Haec ideo recitavimus, nihil odiose exaggerantes, ut melius intelligi posset de hac re doctrina nostrorum. Primum de his, qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos: quod liceat omnibus, qui non sunt idonei ad coelibatum, contrahere matrimonium; quia vota non possunt ordinationem, ac mandatum Dei tollere. Est autem hoc mandatum Dei (*1 Cor. 7, 2.*): *propter fornicationem habeat unusquisque uxorem suam.* Neque mandatum solum, sed etiam creatio et ordinatio Dei cogit hos ad conjugium, qui sine singulari Dei opere non sunt excepti, juxta illud, (*Gen. 2, 18*) *non est bonum homini, esse solum.* Igitur non peccant isti, qui obtemperant huic mandato et ordinationi Dei.

Quid potest contra haec opponi? Exaggeret aliquis obligationem voti, quantum volet, tamen non poterit efficere, ut

VO-

votum
cent,
quare
data D
nullas
nec R
que ex
simpli
prude
aequin
esse; i
tur. N
revoc
pla ne
Dei
adver
terim
ber es
luntar
Ar qu
petua
quisq
lae et
possun
dum
quum
re; q
turam
sulto

vorum tollat mandatum Dei. *Canones* docent, in omni voto jus superioris excipi, quare multo minus haec vota contra mandata Dei valent. Quod si obligatio votorum nullas haberet causas, cur mutari possit, nec Romani pontifices dispensassent. Neque enim licet homini, obligationem, quae simpliciter est juris divini, rescindere. Sed prudenter judicaverunt Romani pontifices, aequitatem in hac obligatione adhibendam esse; ideo saepe de votis dispensasse leguntur. Nota est historia de rege Arragonum, revocato ex monasterio; et existant exempla nostri temporis.

Deinde, cur obligationem exaggerant adversarii, seu effectum voti? quum interim de ipsa voti natura sileant, quod debet esse in re possibili, quod debet esse voluntarium, sponte et consulto conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum; et quotusquisque sponte et consulto vovit? Puellae et adolescentes, priusquam judicare possunt, persuadentur ad vovendum, interdum etiam coguntur. Quare non est aequum, tam rigide de obligatione disputare; quum omnes fateantur, contra voti naturam esse; quod non sponte, quod inconsulto admittitur. Plerique *canones* rescindunt

D

dunt

dunt vota ante annum 15. contracta, quae
 ante illam aetatem non videtur tantum esse
 iudicii, ut de perpetua vita constitui possint.
 Alius *canon*, plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquos; vetat enim
 ante annum 18. votum fieri. Sed utrum scilicet
 quemur? maxima pars habet excusationem
 cur monasteria deserant, quia plurimi ante
 te hanc aetatem voverunt.

Postremo, etiamsi voti violatio reprehendi
 possit; tamen non videtur statim se
 qui, quod conjugia talium personarum dissolvenda
 sint. Nam *Augustinus* negat debere
 re dissolvi, 27. *quaest. 1. cap. nuptiarum*, cuius
 ius non est levis auctoritas, etiamsi alii potius
 ista aliter senserunt.

Quamquam autem mandatum Dei de
 conjugio videatur plerosque liberare a votis,
 tamen afferunt nostri et aliam rationem
 de votis, quod sint irrita, quia omnis cultus
 Dei, ab hominibus sine mandato Dei institutus
 et electus ad promerendam justificationem et gratiam,
 impius est, sicut *Christus* ait (*Matth. 15, 9.*): *frustra colunt mandata hominum.* Et *Paulus* ubique docet,
 iustitiam non esse quaerendam ex nostris
 observationibus et cultibus, qui sunt excogitati
 ab hominibus, sed contingere eam per fidem
 credentibus, se recipi in gratiam.

gratiam a Deo propter Christum. Constat autem, monachos docuisse, quod factitiae religiones satisfaciant pro peccatis, mereantur gratiam et justificationem. Quid hoc est aliud, quam de gloria Christi detrahere, et obscurare ac negare justitiam fidei? Sequitur igitur, ista vota usitata impios cultus fuisse, quare sunt irrita. Nam votum impium et factum contra mandata Dei non valet; neque enim debet votum vinculum esse iniquitatis, ut *canon* dicit. *Paulus* dicit (*Gal. 5, 4.*): *evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis.* Ergo etiam, qui votis justificari volunt, evacuantur a Christo, et a gratia excidunt. Nam et hi, qui votis tribuunt justificationem, tribuunt propriis operibus hoc, quod proprie ad gloriam Christi pertinet.

Neque vero negari potest, quin monachi docuerint, se per vota et observationes suas justificari et mereri remissionem peccatorum; immo affinxerunt absurdiora: dixerunt, se aliis mutuari sua opera. Haec si quis velit odiose exaggerare, quam multa possit colligere, quorum jam ipsos monachos pudet! Adhaec persuaserunt hominibus, factitias religiones esse statum christiana perfectionis. Annon est hoc justificationem tribuere operibus? Non est leve

D 2

scan-

scandalum in ecclesia; populo proponere
 certum cultum, ab hominibus excogitatum
 sine mandato Dei, et docere, quod talis cul-
 tas justificet homines; quia iustitia fide-
 quam maxime oportet tradi in ecclesia, ob-
 scuratur, quum illae mirificae religionis
 angelorum, simulatio paupertatis, et humi-
 litatis et coelibatus obfunduntur oculis ho-
 minum. Praeterea obscurantur praecepta
 Dei et verus cultus Dei, quum audiunt ho-
 mines, solos monachos esse in statu per-
 fectionis: quia perfectio christiana est, se-
 timere Deum, et rursus concipere magna
 fidem et credere propter Christum, quum
 habeamus Deum placatum; petere a Deo
 et certo expectare auxilium in omnibus
 rebus gerendis juxta vocationem; inter-
 foris diligenter facere bona opera et se-
 vire vocationi. In his rebus est vera per-
 fectionis et verus cultus Dei; non est in coelibat-
 tu, aut mendicitate, aut veste sordida. Verum
 rum populus concipit multas perniciosas
 opiniones ex illis falsis praeconis vitiis
 monasticae. Audit, sine modo laudari coelibat-
 libatum: ideo cum offensione conscientiae
 versatur in conjugio. Audit, solos men-
 chos esse perfectos: ideo cum offensione
 conscientiae retinet possessiones, negotiatur.
 Audit, consilium evangelicum esse non

non vin-
 non vero
 um esse
 stratus
 te chris-
 Legun-
 conju-
 ratione
 ocabant
 e genus
 debant
 atis, qu-
 uae fun-
 um et p-
 et man-
 t admo-
 ora rep-
 norum e-
 oribus
 monastica
 Tam n-
 votis;
 io chri-
 praecept-
 tionis.
 ania, fa-
 Magna
 ate epif-

non vindicando: ideo alii in privata vita
 non verentur ulcisci; audiunt enim, confi-
 sum esse, non praeceptum. Alii omnes ma-
 stratus et civilia officia iudicant indigna
 esse christianis.

Leguntur exempla hominum, qui deser-
 conjugio, deserta reipublicae admini-
 stratione, abdiderunt se in monasteria. Id
 vocabant fugere ex mundo et quaerere vi-
 ue genus, quod Deo magis placeret; nec
 videbant, Deo serviendum esse in illis man-
 datis, quae ipse tradidit, non in mandatis,
 quae sunt excogitata ab hominibus. Eo-
 rum et perfectum vitae genus est, quod ha-
 bet mandatum Dei. De his rebus necesse
 est admonere homines. Et ante haec tem-
 pora reprehendit *Gerson* errorem mona-
 chorum de perfectione et testatur, suis tem-
 poribus novam vocem fuisse, quod vita
 monastica sit status perfectionis.

Tam multae impiae opiniones haerent
 votis; quod iustificent; quod sint perfe-
 ctio christiana; quod servent consilia et
 praecepta; quod habeant opera superero-
 gationis. Haec omnia quum sint falsa et
 inania, faciunt vota irrita.

VII. De potestate ecclesiastica.

Magnae disputationes fuerunt de pote-
 state episcoporum, in quibus nonnulli in-

commode commiscuerunt potestatem ecclesiasticam et potestatem gladii. Et ex hac confusione maxima bella, maximi motus extiterunt, dum pontifices, fregi potestate clavium, non solum novos cultus instituerunt, reservatione casuum, violentis excommunicationibus conscientias oneraverunt, sed etiam regna mundi transferre, et imperatoribus adimere imperium conati sunt. Haec vitia multo ante reprehenderunt in ecclesia homines pii et eruditi. Itaque non solum ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen ecclesiasticae potestatis et potestatis gladii, et docuerunt, utramque propter mandatum Dei religiose venerandam et honore afficiendam esse, tantumquam summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, potestatem clavium seu potestatem episcoporum, juxta evangelium, potestatem esse seu mandatum Dei praedicandi evangelii, remittendi et retinendi peccata et administrandi sacramenta. Nam cum hoc mandato Christus mittit Apostolos (*Joh. 20, 21-23.*): *sicut misit me Pater, ita et ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Marc. 16, v. 15. Ite, praedicat evangelium omni creaturae, caet.*

Haec

Haec
do, seu
do facti
ta voca
corpor
na, spin
possunt
verbi e
(Röm. i
salutem
stas ecc
tantum
non im
sicut an
admini
stratio
gelium
sed con
nifestas
et corp
lem et
Non
tes ecc
um ma
admini
in alier
mundi
non to
pediat

Haec potestas tantum exercetur docendo, seu praedicando verbum et porrigendo sacramenta vel multis, vel singulis, juxta vocationem; quia conceduntur non res corporales, sed res aeternae, justitia aeterna, spiritus sanctus, vita aeterna. Haec non possunt contingere, nisi per ministerium verbi et sacramentorum, sicut *Paulus* dicit (*Röm. 1, 16.*): *evangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.* Itaque quum potestas ecclesiastica concedat res aeternas et tantum exercetur per ministerium verbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res, quam evangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora et res corporales adversus manifestas injurias, et coercet homines gladio et corporalibus poenis, ut justitiam civilem et pacem retineat.

Non igitur commiscendae sunt potestates ecclesiastica et civilis. Ecclesiastica solum mandatum habet evangelii docendi et administrandi sacramenta. Non irrumpat in alienum officium; non transferat regna mundi; non abroget leges magistratuum; non tollat legitimam obedientiam; non impediatur de ulla de ulla civilibus ordinatio-

D 4

ni.

nibus aut contractibus; non praescribat leges magistratibus de forma reipublicae, sicut dixit Christus (*Job. 18, 36.*) *regnum meum non est de hoc mundo*; item *Luc. 12, 14.* *quis constituit me iudicem, aut divisorem super vos?* Et Paulus ait *Phil. 3, v. 2.* *Nostri potentia in coelis est.* *2 Cor. 10, v. 4.* *Arma militiae nostrae non sunt carnalia; sed potentia Deo, ad destruendas cogitationes, caet.*

Ad hunc modum discernunt nostri utriusque potentis officia et jubent, utramque honore afficere, et agnoscere, utramque Dei donum et beneficium esse.

Si quam habent episcopi potestatem gladii, hanc non habent episcopi ex mandato evangelii, sed jure humano, donatam a regibus et imperatoribus ad administrationem civilem suorum bonorum. Haec interim alia functio est, quam ministerium evangelii.

Quum igitur de jurisdictione episcoporum quaeritur, discerni debet imperium ab ecclesiastica jurisdictione. Porro, secundum evangelium, seu, ut loquuntur, de jure divino nulla jurisdictio competit episcopis ut episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi et sacramentorum, nisi remittere peccata; item cognoscere doctrinam, et doctrinam ab evangelio

lio di
rum
mun
bo. F
eis ec
illud
Veru
docer
mand
bet, l
Gal. 1
lium
v. 8.
sed pr
testas
nem.
sacerd
Petili
scopis
tur, a
quid j
Si
vel j
caus
ram
cessa
vel i
retin

lio dissentientem rejicere; et impios, quorum nota est impietas, excludere a communione ecclesiae, sine vi humana, sed verbo. Hic necessario et de jure divino debent eis ecclesiae praestare obedientiam, juxta illud (*Luc. 10, 16.*): *qui vos audit, me audit.* Verum quum aliquid contra evangelium docent, aut statuunt, tunc habent ecclesiae mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, *Matth. 7, v. 14. Cavete a pseudoprophetis. Gal. 1, v. 18. Si angelus de caelo aliud evangelium evangelizaverit, anathema sit. 2 Cor. 13, v. 8. Non possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate.* Item *v. 10, data est nobis potestas ad aedificationem, non ad destructionem.* Sic et *canones praecipiant, 2 q. 7. cap. sacerdotes, et cap. oves.* Et *Augustinus contra Petiliani epistolam* inquit: *nec catholicis episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, aut contra canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt.*

Si quam habent aliam vel potestatem vel jurisdictionem in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonii, aut decimarum, caet. hanc habent humano jure, ubi cessantibus ordinariis coguntur principes vel inviti suis subditis jussu dicere, ut pax retineatur.

D 5 Prae-

Praeter haec disputatur, utrum episcopi seu pastores habeant jus, instituendi caerimoniae in ecclesia, et leges de cibis, feriis, gradibus ministrorum seu ordinibus, caercondendi. Hoc jus qui tribuunt episcopis, allegant testimonium (*Job. 16, 12.*): *adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Quum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Allegant etiam exemplum apostolorum (*Act. 15, 20.*), qui prohibuerunt abstinere a sanguine et suffocato. Allegant sabbatum, mutarum in diem dominicum contra decalogum, ut videtur; nec ullum exemplum magis jactatur, quam mutatio sabbati. Magnam contendunt ecclesiae potestatem esse, quod dispensaverit de praecepto decalogi.

Sed de hac quaestione nostri sic docent, quod episcopi, non habent potestatem, statuendi aliquid contra evangelium, ut supra ostensum est. Docent idem *canones 9, distinct.* Porro contra scripturam est, traditiones condere, aut exigere, ut per eam observationem satisfaciamus pro peccatis, aut mereamur gratiam et justitiam. Laeditur enim gloria meriti Christi, quum talibus observationibus conamur mereri justificationem. Constat autem, propter hanc
per-

perfu
rum
doct
inde
dicta
sanct
tur,
mer
nes
facti

It
tra r
rum
et o
opo
dam
vitic
us a
bun
exp
esse.
mor
in f
rum
quo
jeju
pec
mit
qu

persuasionem in ecclesia paene in infinitum crevisse traditiones, oppressa interim doctrina de fide et iustitia fidei, quia subinde plures feriae factae sunt, jejunia indicta, caerimoniae novae, novi honores sanctorum instituti sunt, quia arbitrabantur, se auctores talium rerum his operibus mereri gratiam. Sic olim creverunt canones poenitentiales, quorum adhuc in satisfactionibus vestigia quaedam videmus.

Item auctores traditionum faciunt contra mandatum Dei, quum collocant peccatum in cibis, in diebus et similibus rebus, et onerant ecclesiam servitute legis; quasi oporteat apud christianos ad promerendam justificationem cultum esse similem levitico, cujus ordinationem commiserit Deus apostolis et episcopis. Sic enim scribunt quidam; et videntur pontifices aliqua ex parte exemplo legis Mosaicae decepti esse. Hinc sunt illa onera, quod peccatum mortale sit, etiam sine offensione aliorum, in feriis laborare manibus; quod sit peccatum mortale, omittere horas canonicas; quod certi cibi polluant conscientiam; quod jejunia sint opera, placantia Deum; quod peccatum in casu reservato non possit remitti, nisi accesserit auctoritas reservantis: quum quidem ipsi canones non de reservatio-

vatione culpae, sed de reservatione poenae ecclesiasticae loquantur.

Vnde habent jus episcopi, has traditiones imponendi ecclesiis ad illaqueandas conscientias? quum *Petrus* verat imponere jugum discipulis (*Act. 15, 10*); quum *Paulus* dicat (*2 Cor. 13, 10.*), potestatem ipsis datam esse ad aedificationem, non ad destructionem. Cur igitur augent peccata per has traditiones?

Verum extant clara testimonia, quae prohibent condere tales traditiones ad promerendam gratiam, aut tanquam necessarias ad salutem. *Paulus Coloss. 2, v. 16.* *Nemo vos iudicet in cibo, potu, parte diei festi, novilunio, aut sabbatis.* Item *v. 20 seq.* *Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquam viventes in mundo decreta facitis? non attingas, non gustes, non contrectes, quae omnia pereunt usu, et sunt mandata et doctrinae hominum, quae habent speciem sapientiae.* Item ad *Titum* aperte prohibet traditiones. *Tit. 1, 14.* *Non attendentes judaicis fabulis et mandatis hominum, aversantium veritatem.* Et *Christus Matth. 15, v. 14.* inquit de his, qui exigunt traditiones: *finite illos; caeci sunt, et duces caecorum, et improbat tales cultus (v. 13.): omnis plantatio, quam non plantavit pater meus coelestis,*
era

eradicabitur. Si jus habent episcopi, onerandi ecclesias infinitis traditionibus et illaqueandi conscientias, cur toties prohibet scriptura concedere et audire traditiones? cur vocat eas doctrinas daemoniorum (*1 Tim. 4, 1.*)? Num frustra haec praemonuit spiritus sanctus?

Relinquitur igitur, quum ordinationes, institutae tanquam necessariae aut cum opinione promerendae gratiae, pugnent cum evangelio, quod non liceat ullis episcopis, tales cultus instituere aut exigere. Necesse est enim in ecclesiis retineri doctrinam de libertate christiana, quod non sit necessaria servitus legis ad justificationem, sicut in *Galatis* scriptum est: *nolite iterum iugo servitutis subijci; Gal. 5, 1.* Necesse est retineri praecipuum evangelii locum, quod gratiam per fidem in Christum gratis consequamur; non propter certas observationes, aut propter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die dominico et similibus ritibus templorum? Ad haec respondent, quod liceat episcopis seu pastoribus, facere ordinationes, ut res ordine gerantur in ecclesia; non, ut per illas mereamur gratiam, aut satisfaciamus pro peccatis, aut obligentur conscientiae, ut
judi-

judicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, quum sine offensione aliorum violant. Sic *Paulus 1 Cor. 11, 5.* ordinat, ut in congregatione *mulieres velent capita; ut ordine audiantur in ecclesia interpretes*, caet.

Tales ordinationes convenit ecclesias propter caritatem et tranquillitatem servare eatenus, ne alius alium offendat, ut ordine et sine tumultu omnia fiant in ecclesiis, *1 Cor. 14, 40. Pbil. 2, 14.* Verum ita, ne conscientiae onerentur, ut ducant, res esse necessarias ad salutem, ac judicent, se peccare, cum violant eas sine aliorum offensione; sicut nemo dixerit, peccare mulierem, quae in publicum non velato capite procedit sine offensione hominum.

Talis est observatio diei dominici, paschatis, pentecostes et similium feriarum et rituum. Nam qui judicant, ecclesiae auctoritate pro sabbato institutam esse diei dominici observationem, tanquam necessariam, longe errant. Scriptura abrogavit sabbatum, quae docet, omnes caerimonias moysicas post revelatum evangelium omitti posse. Et tamen quia opus erat constituisse certum diem, ut sciret populus, quando convenire deberet, apparet, ecclesiam ei rei destinasse diem dominicum, qui ob hanc quoque causam videtur magis placuisse,

ut

ut
nae
rius
E
tati
de
fun
in e
qu
pisc
qua
res
fide
puta
quic
Vini
at o
fun
Qua
trad
tas d
fitat
rant
A
(A
tame
ipfi
conf
prob

ut haberent homines exemplum christi-
anae libertatis et scirent, nec sabbati, nec alte-
rius Diei observationem necessariam esse.

Exstant prodigiosae disputationes de mu-
tatione legis, de caerimoniis novae legis,
de mutatione sabbati, quae omnes ortae
sunt ex falsa persuasione, quod oporteat
in ecclesia cultum esse similem leuitico, et
quod Christus commiserit apostolis et e-
piscopis, excogitare novas caerimonias,
quae sint ad salutem necessariae. Hi erro-
res serpserrunt in ecclesiam, quum iustitia
fidei non satis clare doceretur. Aliqui dis-
putant, dici Dominici observationem non
quidem juris divini esse, sed quasi juris di-
vini; praescribunt de feriis, quatenus lice-
at operari. Hujusmodi disputationes quid
sunt aliud, nisi laquei conscientiarum?
Quamquam enim conentur epieikeizare
traditiones, tamen nunquam potest acqui-
tas deprehendi, donec manet opinio neces-
sitaris, quam manere necesse est, ubi igno-
rantur iustitia fidei et libertas christiana.

Apostoli jusserunt *abstinere a sanguine*
(Act. 15, 20.): quis nunc observat? Neque
tamen peccant, qui non observant, quia ne
ipsi quidem apostoli voluerunt onerare
conscientias tali servitute; sed ad tempus
prohibuerunt propter scandalum. Est e-
nim

nim perpetuo voluntas evangelii confide-
randa in decreto. Vix ulli canones servan-
tur accurate, et multi quotidie exolescunt
apud illos etiam, qui diligentissime defen-
dunt traditiones. Nec potest conscientias
consuli, nisi haec aequitas servetur, ut sci-
amus, eas sine opinione necessitatis serva-
ri, nec laedi conscientias, etiamsi traditio-
nes exolecant.

Facile autem possent episcopi legitimam
obedientiam retinere, si non urgerent ser-
vare traditiones, quae bona conscientia
servari non possant. Nunc imperant coe-
libatum; nullos recipiunt, nisi jurent, se
puram evangelii doctrinam nolle docere.
Non petunt ecclesiae, ut episcopi honoris
sui jactura sarciant concordiam; quod ta-
men decebat bonos pastores facere. Tan-
tum petunt, ut injusta onera remittant,
quae nova sunt et praeter consuetudinem
ecclesiae catholicae recepta. Fortassis ini-
tio quaedam constitutiones habuerunt pre-
babiles causas, quae tamen posterioribus
temporibus non congruunt. Apparet et-
iam, quasdam errore receptas esse, quare
pontificiae clementiae esset, illas nunc mi-
rigare: quia talis mutatio non labefacit ec-
clesiae unitatem. Multae enim traditiones
humanae tempore mutatae sunt, ut osten-
dunt

dunt
petra
sine
ret n
praeo
quam
Pe
clesiis
id ag
sed h
geliu
quasc
servan
serint
nem
caussa

H
habere
plurib
gerem
sumus
sunt.
tiis, d
munic
bantur
nes er
paroch
de ext

dunt ipsi canones. Quod si non potest impetrari, ut relaxentur observationes, quae sine peccato non possunt praestari, oportet nos regulam apostolicam sequi, quae praecipit (*Act. 5, 29.*): *Deo magis obedire, quam hominibus.*

Petrus vetat episcopos dominari et ecclesiis imperare (*1 Petr. 5, 3.*). Nunc non id agitur, ut dominatio eripiat episcopis, sed hoc unum petitur, ut patiantur evangelium pure doceri, et relaxent paucas quasdam observationes, quae sine peccato servari non possunt. Quod si nihil remiserint, ipsi viderint, quomodo Deo rationem reddituri sint, quod pertinacia sua causam schismati praebent.

Epilogus.

Hi sunt praecipui articuli, qui videntur habere controversiam. Quanquam enim de pluribus abusibus dici poterat, tamen, ut fugeremus prolixitatem, praecipua complexi sumus, ex quibus caetera facile judicari possunt. Magnae querelae fuerunt de indulgentiis, de peregrinationibus, de abusu excommunicationis. Parochiae multipliciter vexabantur per stationarios. Infinitae contentiones erant pastoribus cum monachis de jure parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinariis concionibus et de aliis in-

E

nume-

numerabilibus rebus. Hujusmodi negotia praetermissimus, ut illa, quae sunt in hac causa praecipua, breviter proposita facilius cognosci possent. Neque hic quicquam ad ullius contumeliam dictum, aut collectum est. Tantum ea recitata sunt, quae videbantur necessario dicenda esse, ut intelligi possit, in doctrina ac caerimoniis apud nos nihil esse receptum contra scripturam, aut ecclesiam catholicam: quia manifestum est, nos diligentissime cavisse, ne qua nova et impia dogmata in ecclesias nostras serperent.

Hos articulos supra scriptos volumus exhibere juxta edictum caesareae Majestatis, in quibus confessio nostra extaret, et eorum, qui apud nos docent, doctrinae summa cerneretur. Si quid in hac confessione desiderabitur, parati sumus, latiore informationem, Deo volente, juxta scripturas exhibere.

caesareae Majestatis Vestrae

fideles et subditi

Johannes, dux Saxoniae, elector.

Georgius, marchio Brandenburgensis.

Ernestus, dux Luneburgensis.

Philippus, Landgravius Hessorum.

Johannes Fridericus, dux Saxoniae.

Franciscus, dux Luneburgensis.

Wolfgangus, princeps ab Anhalt.

Senatus magistratusque Nurnbergenfis.

Senatus Reutlingenfis.

APPEN-

APPENDIX
T H E S I V M
ACADEMICIS DISPUTATIONIBVS
VENTILANDARVM.

- I. *Natura humana non fato aut necessitate adstricta, sed libertate arbitrii ornata est.*
- II. *Animus humanus non solum concretionis expertus est, verum etiam manifesta immortalitatis perfectae vestigia praefert.*
- III. *Quin DEVS sit, considerantibus dubitatio relinquitur nulla, quae excusationis praesbeat speciem.*
- IV. *Infinita potentia praeditum esse DEVM, oportet.*
- V. *DEO cognita sunt cuncta ac singula.*
- VI. *Sapientia DEVS pollet perfectissima.*
- VII. *Miracula et vaticinia vox DEI sunt, tam fidem verbis suis habendam, quam obsequium mandatis praestandum, summo jure poscentis.*
- VIII. *Leges DEI omnibus numeris absolutae sunt et perfectae.*
- IX. *Omnis lex DEO auctori tribuenda cum felicitate civium imperio Illius subditorum et cum salute mentium ab optimo Parente procreatarum conjunctissima est.*
- X. *Doctrina christiana, perinde ac disciplina, originem ducit ab ipso DEO.*

- XI. *Codicis sacri non sententiae pro libitu elicendae, sed verba singula ex toto sermonis contextu interpretanda, tum ad persuadendum, quam ad commovendum animum, vim atque auctoritatem legis institutionisque habent divinae.*
- XII. *Nulla lex a DEO lata est ex temerario arbitrio.*
- XIII. *Numini providenti curae sunt res etiam minutissimae.*
- XIV. *Certo quodam ordine et apta rerum successione, nec tamen ex rudi primorum flammum aut germinum mole, mundum prodire iussit DEVS sapientissimo consilio.*
- XV. *Perfectionis et felicitatis desiderium animis humanis instum principium quidem agendi recte dicitur, at juris divini ratio aut officii nostri fundamentum non est.*
- XVI. *Fundamentum obligationis ad obsequium DEO ac judiciis optimis praestandum est unum duntaxat, et id quidem in summo DEI arbitrio positum.*
- XVII. *Gloriae divinae manifestatio ipsam civium imperio DEI subjectorum felicitatem comprehendit.*
- XVIII. *Consiliorum summi numinis perficiendorum studium unice optima ratio est promovendi gloriam DEI.*
- XIX. *Cultus DEI, qui fit mente et animo, cum externarum religionum contemtionem aut socialium officiorum neglectione consistere nequit.*
- XX. *Cultus mediatus sine immediato non est cultus; pariterque internus ne cogitatione quidem fingi potest, nisi externus accedat. Igitur, esse rei christianae consulunt, qui virtuti-*

XXI.

XXII.

XXIII.

XXIV.

XXV.

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

XXIX.

XXX.

XXXI.

XXXII.

XXXIII.

XXXIV.

XXXV.

XXXVI.

XXXVII.

XXXVIII.

XXXIX.

XXXX.

rutibus humanitatis aut cultu mediato omnem religionem absolvi cum obtreffatione exercitii pietatis perhibent: quanquam caute definitam hanc sententiam toto animo approbamus.

- XXI. Salva arbitrii humani libertate cogitationes nostras DEVS ab aeterno prospexit.
- XXII. Salvo amore suo genus humanum, licet praeviso delicto, DEVS procreare constituit.
- XXIII. Salva sua iustitia summus rerum humanarum arbiter, in delictum primum animadversurus, toti generi criminis horrorem inculcare studuit.
- XXIV. Naturali impulsu ad vitium fertur uniuersum genus humanum.
- XXV. Cuncta diuinitus gubernantur.
- XXVI. Malum quodvis ad optimum finem a DEO dirigitur.
- XXVII. Nemo inuitus ad peccandum cogitur.
- XXVIII. DEVS neminem obstinatum reddit.
- XXIX. Fallacissimum et maxime ambiguum morum componendorum ac vitae dirigendae principium est Voluptas.
- XXX. Circumcissio Christi ad obedientiam eius activam pertinet.
- XXXI. Iustificatonis et praedestinationis notiones diversissimae non sine periculo tranquillitatis animorum a fiducia christiana proficiscentis confunduntur.
- XXXII. Numerus septenarius sacris publicis praescriptus non mero imperantis arbitrio, sed sapientissimi consilii rationibus tribuendus est.
- XXXIII. Auctoritati divinae praeceptorum per Mosen et prophetas promulgatorum Christus atque apostoli fidem derogare nec voluerunt nec potuerunt.

- XXXIV. *Legibus naturae aeternis, nisi efficacitas a voluntate DEI accedat, physica phaenomena rhetorice magis, quam logice explicantur.*
- XXXV. *Efficacitas voluntatis divinae ab usu sententiarum sacris literis expressarum seungi nequit, adeoque numinis praesentis auxilium piis promissum vim seu virtutem physicam, quae verbis rite consideratis ac propriae meditationi tribuenda est, superat.*
- XXXVI. *Iustitiae divinae notio secundum usum loquendi hebraeorum aequitatem Iudicis, iura aliunde concessa fidelibus ex pacto impunitis, complectitur.*
- XXXVII. *Corpus in altera vita suum cuique restituendum ex sensu proprietatis simili fere modo idem vocari consentaneum erit, sicut recens natorum post annos octoginta transactos exuviis haud peregrina involucra successisse dicuntur.*
- XXXVIII. *Qui praeter infinita genera mentium pro multiplici planetarum natura cum corporibus variis conjunctarum, alias etiam innumeris ordinibus distinctas et ab omni concretione segregatas, quae propius ad perfectionem divinam accedant, cogitare mavult, ille mihi honorificentius de sapientia, bonitate, potentia Conditoris sentire videtur, quam qui, tales procreari potuisse, arroganter negat.*
- XXXIX. *Vitii contracti incrementum perpetuum expectare philosophos jubet solius naturae consideratio, nisi DEI opem admittant.*
- XL. *Animus DEI per Christum expiati paternus erga universos ac singulos homines idem est, quare ubicunque ex animo agere cum singulis*

XL I.

XL II.

XL III.

XL IV.

XL V.

XL VI.

lis impeditus fuerit, ipsorum id culpaе libero arbitrio contractae tribui oportebit.

XLI. Episcopi nomine Pastorem indicant apostoli, non Principem.

XLII. Et capita Matthaei priora, et Apocalypsis, a crimine falsitatis defendi possunt justissimis argumentis, tam externis, quam internis.

XLIII. Canonis (seu-catalogi) liturgici discrepantia mutabilis non tollit codicis sacri concordiam immutabilem: scilicet isto sensu scripta humana canonicis libris sine fraude adjungi, contraque ea divinitus inspirata excludi, et in diversis ecclesiis omnino canones diversi esse poterant; salva tamen, quam scholae vocant, canonis integritate.

XLIV. Evangeliorum et codicis sacri universi fides neutiquam ex manca singulorum, sive doctorum, sive coetuum, suppellectile, neque ex haesitatione illorum, qui aut invito librum sententiis suis contrarium admittebant, aut cauti scripta auctoritatis sibi nondum satis testatae in medio relinquebant, dijudicanda est, sed ex consensu generaliori ecclesiarum praecipuarum in iis potissimum regionibus atque eo maxime tempore, ubi et postquam respublica christiana conjunctissima, ab omni onalae fraudis suspicione libera, quum rationes decidendi optime perspicere potuit, tum re vera in recipiendo communibus suffragiis canone sacro concordare coepit.

XLV. Ex sola septuagintavirali versione, et ex iis, quae hujus plerumque verbum de verbo expressum reddunt, haut temere corrigendum est textus masoreticus.

XLVI. Lectiois varietas multa in libro aliquo antiquo argumentum praebet haud exigui
pon-

*ponderis ad comprobendam in univcrsum
scripti illius veritatem.*

XLVII. *Versionum antiquarum potior philologi-
cus est atque exegeticus usus, quam criti-
cus.*

XLVIII. *Ex singulis phrasibus argumentum vati-
cinni primarium definiturus, aequo jure pa-
rodiarum scholasticarum argumenta ad ipsos
auctores classicos transfuleris.*

XLIX. *Juris jurandi formulis, sive non satis de-
finitè expressis, sive nimium rigorosis vel per-
plexis, ad officium adigendorum fidem laxari,
non adstringi, manifestum est. Itaque,
subinde pro statu temporum aut personarum
mutanda esse verba concepta, apparet.*

sum

logi-
riti-

ati-
pa-
rso

de-
er-
xa-
ue,
um

Jf 1835

ULB Halle

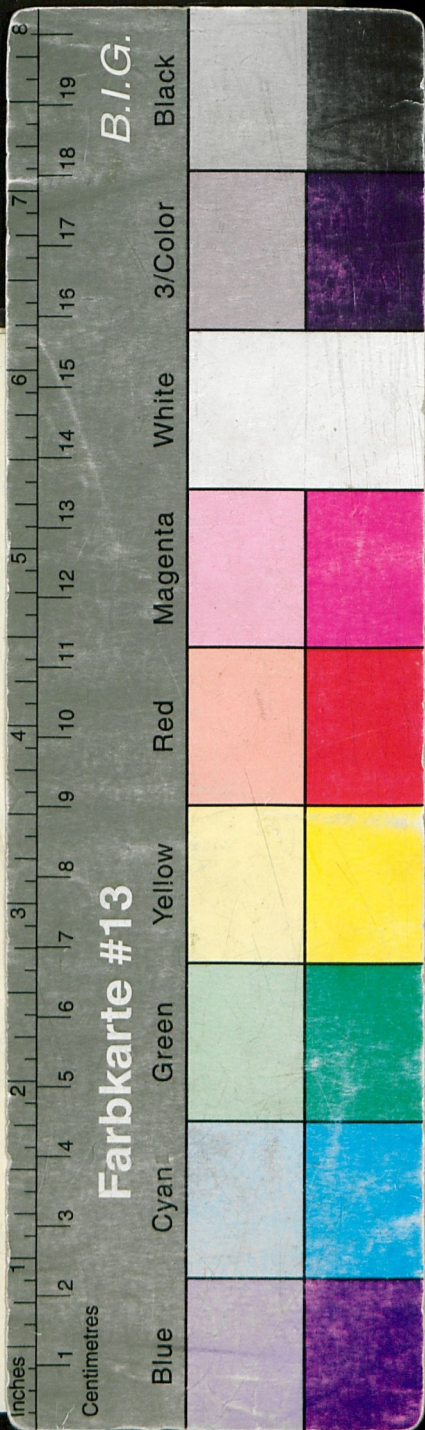
3

006 526 314

VD18

B.I.G.

Farbkarte #13

CONFESSIO FIDEI AVGVSTANA.

478

46
AD
V S V S
DISPV TATIONVM ACADEMICARVM
EX
EDITIONE WALCHIANA 1783
RECV DENDAM CVRAVIT;
ET
THESES
CONCERTATIONIBVS VENTILANDAS
ADJECIT
JOH. CASPARVS VELTHVSEN.

479

Sp 1835

*Pastorem (τὸν ἐπισκοπον ἁγ. τοῦ ποιμανίου) oportet esse
orthodoxum. (ἐρδοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.)
2 Tim. II.*

HELMSTADII
EX OFFICINA SCHNORRIANA
A. MDCCLXXXIII.

